

Ο ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΧΑΜΛΕΤ

Ο χαρακτήρας του Χάμλετ έμεινε αζήγητος ως σήμερα. Όσοι έπιχείρησαν την παθολογική εξέταση και ανάλυσή του δέν έφτασαν σέ έρισμένο σημείο. Τό βέβαιον είναι πώς ο Χάμλετ μόνο παθολογικά άν εξέταστεί μπορεί νά περαστεί άνθρωπος αληθινός και όχι υπερβατικό δημιούργημα ποιητικής φαντασίας. Στο Σαίξπηρ δέν τό παρατηρεί αυτό κανένας. Κάθε του ήρωας είναι έπιστημονικά δικαιολογημένος ως χαρακτήρας και ως έσωτερικότητα. Μόνον στό Χάμλετ και στό Ριχάρδο ΙΙΙ μάς άφίνει μιάν άπορία. Οι μετάπτωσές του από την άρετή στη δίψα του έγκλήματος, από την τόλμη του γενναίου στό διαταγμό του άμφίβολου για τή δύναμή του, από τή σοφία στην παραφροσύνη, πού είναι ζήτημα άν έ ποιητής θέλει νά τήν παραστήσει προσποιητή ή πραγματική, είναι άποτελέσματα τής ψυχολογικής εξέλιξης άνθρώπου νευρασθενικού και λυμπατικού όπως ο Χάμλετ. Η δραστηριότητα και τό στένος του δέν προσκρούουν στη φυσιολογική του διάπλαση μιιά φορά πού ή Έπιστήμη και ή Ιστορία φανέρωσε πώς όχι πολύ σπάνια έτυχε μεγάλες ψυχές και δυνατές διάνοιες νά κλειστούν σέ άρρωστους οργανισμούς. Όπως και νάναι, ή παραφροσύνη του άν είναι πραγματική έχει άφορμή μιιά διανοητική υπερένταση πού σέ κρίσεις άσθενικές και άμφίρροπες έχει πάντα παρόμοιες επίδρασεις. Ο χαρακτήρας του Χάμλετ είναι πολύμορφος. Κάθε του στιγμή είναι μεταβατική κ' έχει τή δική της φυσιολογική άφορμή. Γι' αυτό είναι δύσκολος στην κατανόηση. Η διαφορά των πεποιθήσεων κάθε κριτικού για τό Χάμλετ, ο ιδιαίτερος τρόπος τής διάπλασης του ρόλου του από διάφορους μεγάλους ήθοποιούς, όπως ο Garrick, ο Rossi, ο Fechter και άλλοι, τό αποδειχνει. Γι' αυτό κάθε μορφασμός δυσαρέσκειας για τήν υπόδωση του ρόλου του Χάμλετ μόνο από μιιά γνώμη άτομικά μορφωμένη για τήν ψυχολογία του έργου μπορεί νά δικαιολογηθεί, άφου γενικά, συνολικά και έμόφωνα ή κριτική δέν δίνει τίποτα τό καθορισμένο για τήν τραγωδία αυτή του Σαίξπηρ. Μ' όλα ταύτα ο Χάμλετ έμεινε τό αγαπητότερο απ' όλα τά έργα του Άγγλου ποιητή και από τό «Βασιλέα Αήρ» και από τό «Ριχάρδο ΙΙΙ» πού είναι τά πρώτα πού θάρτουν στη μνήμη καθενός πού νοιώθει αληθινά όταν μιλούν για τή μεγαλοφυία του Σαίξπηρ. Διαβάσαμε τώρα τελευταία τήν κρίση κάποιου θεατρικού, πού φανέρωνε τήν άπορία πώς ο κόσμος μπορεί νά χειροκρ-

τεί έργο πού άντιστρατεύεται στίς ήθικές άρχές του. Έμείς δέν εκφράζουμε καμμιά άπορία σά γνωρίζουμε πώς σήμερα τό θέατρο δέν έχει τόν ίδιο προσρισμό με τήν εκκλησία καθώς τήν παλαιά έποχή. Ο κόσμος χειροκροτεί, τι είναι δυνατό και ώρατο άδιάφορο άν στηρίζεται στην παραδεχομένη έντιμότητα και ήθική. Ο κόσμος με έλη τή φρίκη πού νοιώθει για τό Ριχάρδο σά στέλνει τούς φονιάδες νά σκοτώσουν τόν αδερφό του Κλαρεντίας, με έλη τή λύσσα πού του γεννά ή ύποκριτική και άισχυρή διαγωγή του στη λαίδη Άννα, τόν χειροκροτεί και φωνάζει : ζήτω. Έτσι και στό Χάμλετ. Με όλα τά έρωτηματικά πού άφίνει τό θεατή ν' άπευθύνει στον έαυτό του σέ πολλά σκοτεινά σημεία του, ένθουσιάζει και άρέσει. Έχει τή δύναμη πού συναρπάζει. Και κεί ακόμα πού είναι έλως διόλου άκατανόητος έξασκει μιάν ύποβλητικότητα.

Ο Χάμλετ ανεβάστηκε τήν προπερασμένη Παρασκευή από τόν Οικονόμου στό Δημοτικό Θέατρο. Για τόν πρωταγωνιστή δέν είχαμε καμμιά άμφιβολία. Ο άλλος θίασος πού θάρπαιζε τό έργο μάς έβάζε σέ άνησυχία. Τό νά ιδεί κανένας τόν Οικονόμου τέλειο Χάμλετ είναι ένας λόγος. Τό νά ιδεί όμως ένα λάπη για Λαέρτη, μιιά πρόωρα άναπτυγμένη μπεμπέκα πού νιαούριζε απ' τήν αρχή ως τό τέλος για Όφηλία και για Οράτιο έναν κάποιον πού μάς θύμιζε τίς μαθητικές παράστασεις πού δίνουν στό έσωτερικά σχολεία, είναι πολλοί λόγοι. Στην Οράτιο σημειώσετε πώς στηρίζει ο ποιητής έλη τήν ήθική βάση του έργου. Για νά φανερώσει πώς ο Χάμλετ έγινε καθοργος οδηγούμενος από τή δύναμη του άνυπερβλήτου μοιραίου και όχι από άιμόγαρα ένστικτα, τόν παρουσιάζει ως τήν τελευταία στιγμή τής ζωής του πού κάθε του αίστημα έχει μεταβλήθει σέ μίσος, ν' αγαπά με άφροσύνη πού συγκινεί τόν Οράτιο, τόν τίμιο και τόν ήθικό φίλο του. Για τό βασιλέα Κλαύδιο και τή Γερτρούδη είναι περιττό νά μιλήσουμε. Όσοι τούς είδαν ως ένώσουν τά νευρικά γέλια τους με τά δικά μας. Όσοι δέν τούς είδαν ως φανταστούν, τι θελήσουν και με τόν έπιτημητικώτερον συλλογισμό τους ως είναι βέβαιοι πώς θα κοντοζυγώσουν τήν πραγματικότητα. Μά γι' αυτούς δέν υπήρχε λόγος νά μιλήσει κανένας. Πρόκειται για τόν Οικονόμου. Τό δύσκολο, τόν άφάνταστο αυτό ρόλο του Χάμλετ δέ χρειάζεται συζήτηση πώς έννοιζε βαθεία. Ίσως στό ήρωικό μέρος του έργου νά μη στάθηκε καλά, μά αυτό πρέπει πάλε ν' άποδοθεί σέ άφορμές πού δέν εύνεται αυτές. Πολλές φορές ένα κατάλληλο άνάστημα, μιιά

ανάλογη φωνή σκεπάζουν μερικές ατέλειες κινήσεων, σκηηνικές δηλαδή. Ο Οικονόμου με τὰ σκηηνικά του, με τὴ δράση του ἐνσαρκώνει καὶ τὸ φανταστικώτερο ἥρωα. Γενικὰ εἶχε ὄχι ἐπιτυχία, μὰ κάτι περισσότερα. Εἶναι ἀδύνατο μάλιστα νὰ λησμονήσουμε τὴν ἀμίμητη, τὴν ἀφραστη στιγμή στὴ Β' σκηνῇ τῆς Γ' πράξης πού ξαπλωμένος στὴ γῆ παρακολουθεῖ τὴν ἔκφραση τοῦ βασιλέα τὴν ὥρα πού παρασταίνεται (σκηνῇ ἐπὶ σκηνῆς) τὸ δράμα με τὴν ὑπόθεση τὴν ἀνάλογη με τὸ δικό του κακούργημα. Τὸ γέλιο του τὸ γεμᾶτο σαρκασμοῦ, ἡ προσποίηση τῆς προσποίησης, ὁ εἰρωνικός καὶ πικρὸς τόνος τῆς φωνῆς του ὅσες φορές ἀποτείνει στὸ βασιλέα, πού ἀρχίζει νὰ ταραῖζεται, ἐρώτηση πού νὰ τὸν κεντᾶ βαθύτερα ἀπὸ τὴν παράσταση τοῦ ἔργου πού παρακολουθεῖ, καὶ τέλος ἡ ἔκφραση τῆς ἀγρίας εὐχαρίστησης ὅταν πὰ ὁ βασιλεὺς ἀδύναμος ν' ἀντισταθεῖ στὴν πίεση τῆς συνείδησός του, σηκώνεται τρέμοντας καὶ φωνάζει : «Φῶτα, φῶτα», εἶταν ἀλήθεια σημάδια ἀσύγκριτα τῆς δραματικῆς τέχνης τοῦ Οἰκονόμου. Μὰ ὁ κόσμος ἐκείνη τὴ στιγμή δὲν ἔνοιωσε τίποτα. Καὶ μόνο σὲ μιὰν ἄλλη σκηνῇ πού ὁ βασιλεὺς βγάξει ξεφωνητὰ καὶ γόους, σὰ βραχνιασμένος πωλητῆς τῆς παλαιᾶς ἀγορᾶς, τὸ νοήμον κοινὸν (;) ἐνθουσιάζεται καὶ χειροκροτεῖ. Στὴν τελευταία σκηνῇ τῆς μονομαχίας εἶταν καὶ πάλι ἀμίμητος. Ποιὸς ὅμως ἔφυγε ἱκανοποιημένος ἀπ' τὸ θέατρο ; Ἀπ' τὸν

Οἰκονόμου δὲν περιμέναμε ἱκανοποίηση. Σὲ κάθε ἔργο πού ἀναγγέλνει φανταζόμαστε ἀπὸ πρὶν τὴν ἐπιτυχία του. Αὐτὴ ὅμως εἶναι πάντα πρὸ καταπληχτικῆ ἀπ' ὅ,τι τὴν προσμέναμε. Μὰ τί νὰ γίνῃ; ὅταν τὸν ἀντιλαμβανόμαστε νὰ φωνάζει ἀπ' τὴ σκηνῇ κάποιος πού δὲν παρουσιάστηκε στὴν ὥρα του ; Μὲ ποιὸ τρόπο μποροῦν νὰ κολαστοῦν τέτοια χάσματα; Κατὰ πόσο ἡ ἐντέλεια τοῦ Οἰκονόμου μπορεῖ νὰ μᾶς ἔχει ἀνοιχτὰ τὰ μάτια μας μόνο σὰν πρόκειται νὰ βλέπουμε τὸν ἴδιο ; Ὁ κόσμος ἐχειροκρότησε κ' ἐχειροκρότησε τὸν Οἰκονόμου. Γιατὶ κανένας δὲν πῆγε νὰ ἴδῃ τὸ ἔργο. Τὸ Χάμιλετ μὲ θίασο τέτοιο ἂν ἔμελλε νὰ παρακολουθῆσαι ἔπρεπε πρὶν νὰ συνεννοηθεῖ με τὴ συνείδησή του. Ὅλοι πῆγαν γιὰ νὰ ἴδουν τὸν Οἰκονόμου. Καὶ γενικὰ ὅμως τώρα πού τὸ φερε ἡ στιγμή πρέπει νὰ ἐμολογήσουμε πὼς ὁ Οἰκονόμου στέκεται καλύτερα (δηλαδὴ τόσο πού κανένας ἄλλος δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ) στὸ σύγχρονο σκανδιναυικὸ δράμα. Καὶ ἀφοῦ μάλιστα ἐδήλωσε πὼς εἶναι ἡ τελευταία του ἐμφάνιση (πρᾶμα πού δὲ θέμε νὰ πιστέψουμε), τὸν βεβαιώνουμε πὼς περισσότερο θὰ μένει στὸ νοῦ μας ὡς Ὁσβαλτ στοὺς «Βρυκόλακες» τοῦ Ἴψεν παρὰ ὡς Χάμιλετ στὴν ὁμώνυμη τραγωδία τοῦ Σαίξπηρ.

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ